

UDC | УДК : 343.232

Анотація: Проводиться порівняльно-правовий аналіз положень кримінального законодавства зарубіжних держав щодо суспільної небезпеки як ознаки поняття злочину; визначаються переваги та недоліки формального, матеріального та формально-матеріального поняття злочину; розкривається значення малозначного діяння при дослідженні суспільної небезпеки.

Ключові слова: злочин; суспільна небезпека; суспільна шкідливість; кримінальна протиправність; малозначне діяння; кримінальне законодавство; зарубіжний досвід

THE INDICATION OF THE SOCIAL DANGER OF THE CRIME IN THE CRIMINAL LAW OF FOREIGN COUNTRIES

RUDKOVSKA M.R.

*Postgraduate Student,
Lviv State University of Internal Affairs*

Abstract

Comparative legal analysis of the provisions of the criminal legislation of foreign countries concerning social danger as a feature of the crime is carried out; the advantages and disadvantages of formal, substantive and formal-substantive concept of crime are determined; the significance of a minor act in the studing social danger is revealed.

Ukrainian lawmakers have chosen "middle ground" – the formal-substantive notion of a crime. The legislators of some foreign countries also followed this way, however, in some of them the concept of "public danger" has been replaced by the concepts of "danger" or "public harm".

Analyzing criminal codes of foreign countries, which provide a formal-substantive definition of a crime, author concludes that there are no legal norms that could be implemented into national criminal law.

Keywords: crime; social danger; social harm; criminal illegality; minor act; criminal legislation; foreign experience

ВКАЗІВКА НА СУСПІЛЬНУ НЕБЕЗПЕКУ ЗЛОЧИНУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ

М. Р. РУДКОВСЬКА

аспірант,

Львівський державний університет внутрішніх справ

✉ зв'язок з автором: marta.rudkovska@yandex.ru

Постановка проблеми. Поняття злочину є одним із центральних у кримінальному праві та містить ознаки, які дозволяють віднести те чи інше діяння до категорії злочинів, відмежувати злочини від інших правопорушень та від правомірних діянь. Таким чином, дослідження поняття злочину загалом та його ознак зокрема має важливе як теоретичне, так і практичне значення. Аналіз законодавства зарубіжних держав дасть змогу оцінити відповідні норми вітчизняного законодавства, виявити його переваги, недоліки та запозичити позитивний зарубіжний досвід.

Стан дослідження. Проблема суспільної небезпеки кримінально-правовою наукою вивчається віддавна. Дослідженню поняття злочину та окремих його ознак присвячено значну кількість ґрунтовних наукових праць. Зокрема, аналізом поняття суспільної небезпеки займалися такі вчені як В.М. Киричко, Ю.І. Ляпунов, В.І. Смирнов, Л. Шуберт. Окремі аспекти цієї проблеми розглядалися у працях радянського періоду, зокрема, Я.М. Брайніна, Н.Д. Дурманова, А.П. Козлова, Н.Ф. Кузнєцової, А.А. Піонтковського, А.Н. Трайніна. Певні питання даної проблематики серед вітчизняних вчених розкрили такі науковці як І.Ю. Карпушева, А.Н. Миколенко, В.О. Навроцький, Н.С. Юзікова. Однак, в працях цих науковців не досліджувалося питання про досвід зарубіжних держав щодо використання такої ознаки поняття злочину, як суспільна небезпека. Окремі аспекти кримінального законодавства зарубіжних держав щодо поняття злочину досліджували О.В. Микитчик, Т.І. Присяжнюк та М.І. Хавронюк. Проте важливо звернути увагу, що не дослідженими залишилися видові характерні риси (ознаки) суспільної небезпеки, не визна-

УКАЗАНИЕ НА ОБЩЕСТВЕННУЮ ОПАСНОСТЬ ПРЕСТУПЛЕНИЯ В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ ЗАРУБЕЖНЫХ ГОСУДАРСТВ

РУДКОВСКАЯ М. Р.

аспирант,

*Львовский государственный университет
внутренних дел*

Аннотация: Проводится сравнительно-правовой анализ положений уголовного законодательства зарубежных государств относительно общественной опасности как признака понятия преступления; определяются преимущества и недостатки формального, материального и формально-материального понятия преступления; раскрывается значение малозначительного деяния при исследовании общественной опасности.

Ключевые слова: преступление; общественная опасность; общественная вредность; уголовная противоправность; малозначительное деяние; уголовное законодательство; зарубежный опыт

Open Access

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

чено співвідношення між значенням суспільної небезпеки як матеріальної ознаки злочину із значенням формальних ознак та їх поєднання в формально-матеріальному розумінні поняття злочину. Нарешті, недостатньо глибоко проаналізовано питання про структуру суспільної небезпеки та значення малозначного діяння при дослідженні суспільної небезпеки як ознаки поняття злочину.

Зважаючи на наукові здобутки в цій сфері метою даної статті є дослідити кримінальне законодавство окремих зарубіжних держав на предмет наявності у понятті злочину ознаки суспільної небезпеки, а також визначити доцільність її використання в КК України.

Виклад основних положень. Залежно від того, через які ознаки визначається поняття злочину, воно може бути формальним, матеріальним або формально-матеріальним. Формальне поняття злочину виражається з врахуванням принципу *nullum crimen sine lege* (немає злочину без вказівки на те в законі), тобто через таку ознаку злочину, як кримінальна протиправність. В свою чергу, матеріальне поняття злочину виражається через вказівку на його суспільну небезпеку, а формально-матеріальне визначення розкриває поняття злочину через матеріальну і формальну ознаки, водночас поєднуючи в собі соціальну і юридичну характеристику злочину (злочин — суспільне небезпечне і передбачене кримінальним законом діяння).

Щодо кримінального законодавства зарубіжних держав, то в КК цілого ряду держав, зокрема, Голландії [1], Сербії [2], Сан-Марино [3], Франції [4], Данії [5], Швейцарії [6], Албанії [7], Аргентини [8], Японії [9], Туреччини [10], Республіки Корея [11], Таїланду [12], а також в Зводі законів США [13] поняття злочину взагалі відсутнє. На думку Ю.В. Голика, дефініція злочину, як і будь-яка інша дефініція, завжди або майже завжди є результатом силізму, який добре ставить проблему, але нічого нового не розкриває [14, с. 19]. Адже можна дати гарне визначення злочину безпосередньо у законі і нехтувати ним під час криміналізації діянь, а можна не мати такого визначення, але керуватись ознаками злочинного діяння, встановленими в окремих нормах кримінального закону [15, с. 166]. Таким чином теорія і практика в цих країнах виходять із того, що злочином є те, що передбачено законом.

У кримінальних законах більшості зарубіжних держав дається формальне поняття злочину. Це, зокрема, в КК Латвійської республіки [16], Грузії [17], Естонської республіки [18], Австрії [19], Федеративної Республіки Німеччини [20], Республіки Польща [21], Іспанії [22], Бельгії [23], Швеції [24], Китайської Народної Республіки [25], Австралії [26], штату Техас [27], штату Нью-Йорк [28], Законі про ісламські кримінальні

покарання Ісламської Республіки Іран [29], Законі про кримінальне право Ізраїлю [30], Кримінальному законодавстві Норвегії [31] та Модельному кримінальному кодексі США [32].

Суто матеріального поняття злочину ми не зустріли у жодному з досліджених кримінальних законів. В окремих зарубіжних державах передбачено формально-матеріальне поняття злочину.

Визначаючи поняття злочину, український законодавець вказав як формальну ознаку злочину – його передбаченість кримінальним законом, так і ознаку, яка характеризує його соціальну сутність – суспільну небезпеку, властивість заподіювати шкоду об'єктам, взятим під охорону держави. Так, відповідно до ч. 1 ст. 11 КК України, злочин є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Також і серед досліджених кримінальних законів зарубіжних держав формально-матеріальне поняття злочину передбачено в КК Російської Федерації [33], Республіки Білорусь [34], Киргизької Республіки [35], Республіки Вірменія [36], Литовської Республіки [37], Республіки Таджикистан [38], Республіки Болгарія [39] та Республіки Молдова [40]. Доцільно детальніше проаналізувати КК зарубіжних держав, які, як і КК України, дають формально-матеріальне поняття злочину та визначити їх особливості.

Перш за все варто розпочати з того, як в кримінальному законодавстві цих держав визначена кримінальна протиправність, оскільки КК не завжди виступає єдиним джерелом кримінального права. Так, в КК Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Вірменії, Литовської Республіки та Республіки Таджикистан йдеться про те, що злочин визначається діянням, яке заборонене або передбачене цим Кодексом. Щодо Киргизької Республіки, Республіки Болгарія та Республіки Молдова, то в них мова йде про діяння, яке передбачено кримінальним законом або оголошене законом караним.

Вказівка на матеріальну ознаку злочину також має суттєві відмінності. Так, в КК Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Киргизької Республіки, Республіки Болгарія та Республіки Таджикистан мова йде про суспільно небезпечне діяння, КК Литовської Республіки

містить вказівку на небезпечне діяння, а в КК Республіки Молдова злочин визначається діянням, що завдає шкоду. Розглянемо детальніше норми кримінального законодавства цих держав.

По-перше, з аналізу КК Литовської Республіки видно, що законодавець повністю не відмовився від матеріальної ознаки злочину, але такі поняття як «небезпека» і «суспільна небезпека» не можна вважати синонімами, оскільки, як влучно зазначив П.А. Фефелов, поняття «суспільна небезпека» поширюється на випадки, коли мова йде про винні діяння людей, поняття ж «небезпека» – коли говорять про усунення небезпеки, яка виникла в результаті головним чином діянь яких-небудь сил природи чи випадкових (невинних) діянь людей, а також від діянь неосудних [41, с. 135]. З цього можна зробити висновок, що недоцільним є використання небезпеки як ознаки поняття злочину.

Особливість КК Болгарії полягає в тому, що визначенню суспільно небезпечного діяння присвячена окрема стаття. Відповідно до ст. 10, суспільно небезпечним є діяння, яке створює загрозу заподіяння шкоди або заподіює шкоду особистості, правам громадян, власності, встановленому Конституцією правопорядку в Республіці Болгарії або іншим інтересам, що захищаються правом.

Щодо КК Республіки Молдова, то в ньому ознака «суспільної небезпеки» як матеріальна ознака злочину, виражена в ч. 1 ст. 7 КК 1961 року, замінена ознакою «шкідливості» [42, с. 34]. Варто зауважити, що виведення із визначення поняття злочину ознаки суспільної небезпечності в кримінальних кодексах держав колишнього СРСР зроблено під впливом теорії та законодавства держав Західної Європи і, можливо, з урахуванням правила, згідно з яким положення, не до кінця з'ясовані в доктрині, не набувають форми положень закону [15, с. 158].

Зазвичай поняття суспільної небезпеки розкривається в контексті поняття малозначного діяння. Варто зауважити, що малозначність діяння використовується як в теорії, так і на практиці, але не у всіх кримінальних законах вона закріплена на нормативному рівні. КК України передбачає норму про малозначне діяння в ч. 2 ст. 11 КК України. Так, не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння,

передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі.

В КК Російської Федерації, Республіки Вірменія, Киргизької Республіки, Республіки Болгарія та Республіки Таджикистан міститься норма про малозначне діяння, яка по суті є схожою до ч. 2 ст. 11 КК України.

Однак, на відміну від КК України, КК Республіки Білорусь не визнає злочином дію або бездіяльність, що формально містить ознаки якого-небудь діяння, передбаченого цим Кодексом, але в силу малозначності не володіє суспільною небезпекою, яка властива злочину. З цієї норми можна зробити висновок, що за КК Республіки Білорусь суспільна небезпека є ознакою не лише злочинів, а й інших правопорушень, які відрізняються від злочинів лише ступенем суспільної небезпеки. Проте, в Україні той факт, що суспільно небезпечними діяннями є тільки злочини, спростовується, зокрема, положенням ч. 2 ст. 1 КК України, де зазначено, що «Кримінальний кодекс України визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами» [43, с. 18].

Відповідно до КК Республіки Білорусь, малозначне діяння, у випадках передбачених законом, може тягнути застосування заходів адміністративного або дисциплінарного стягнення (ч. 4 ст. 11).

Згідно ст. 37 КК Литовської Республіки вчинення малозначного діяння є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності. В Україні ж, у разі вчинення малозначного діяння кримінальна відповідальність взагалі неможлива, тому що закрити кримінальне провадження зі звільненням від кримінальної відповідальності можна лише у випадку вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбачений КК України, за наявності визначених у законі правових підстав та згоди особи на закриття кримінальної справи з відповідної підстави.

КК Республіки Молдова в ч. 2 ст. 14 містить норму про малозначність подібну до КК Республіки Білорусь. Так, не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки якого-небудь діяння, передбаченого цим Кодексом, але в силу ма-

лозначності не становить ступеня шкоди злочину. На відміну від ч. 2 ст. 11 КК України, де йдеться про відсутність суспільної небезпечності малозначного діяння, у ч. 2 ст. 14 КК Республіки Молдова, акцентується на відсутності шкоди, яка б потягла необхідність кримінальної відповідальності особи, яка його вчинила, або відсутності ступеня шкідливості злочину [15, с. 170–171]. При цьому, відповідно до ст. 15 ступінь шкоди злочину визначається у відповідності з ознаками, що характеризують елементи злочину: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона.

Крім цього, з аналізу норм окремих КК зарубіжних держав, в яких відсутнє законодавчо закріплене поняття злочину, можна констатувати наявність одночасно як формальної, так і матеріальної ознаки злочину.

Зокрема, КК Голландії, Данії та Сан-Марино схильні до формально-матеріального розуміння злочину. Так, в КК Голландії є норма, відповідно до якої не караються дії або бездіяльність, які не були кримінальним правопорушенням, що визначається кримінальним законом, який діяв на момент вчинення цього діяння (ст. 1). В даному випадку йде мова про кримінальну протиправність. Проте, суддя може визначити в судовому засіданні, що покарання чи кримінально-правова міра не повинні призначатися, якщо він вважає це недоцільним в силу недостатньої тяжкості правопорушення (ст. 9-а). Тобто, суддя може звільнити від покарання особу, яка вчинила малозначне діяння.

КК Сан-Марино, не дає визначення поняття злочину, але містить поняття закінченого злочину. Так, згідно з ст. 24 злочин вважається закінченим, коли встановлений факт заподіяння шкоди або створення небезпеки, передбаченої в Законі як наслідок акту поведінки виконавця, що відбувся або не відбувся. Крім того, ст. 88 КК Сан-Марино визначає критерії оцінки тяжкості злочину, згідно з якими суддя повинен враховувати тяжкість злочину, що визначається виходячи із розміру шкоди або небезпеки. Також цікавим є той факт, що в Загальній частині Кримінального кодексу Республіки Сан-Марино знайшов закріплення достатньо рідкісний сьогодні для світової практики інститут кримінальної небезпеки (глава II розділу другого) [44, с. 19]. Зокрема, відповідно до ст. 11 КК Сан-Марино, в силу дії цього Кодексу осо-

ба вважається кримінально небезпечною, навіть якщо вона не підлягає обвинуваченню і покаранню, у випадку, якщо вона раніше вчинила умисний злочин або деякі із інших діянь, передбачених ст.ст. 26, 28 і 29 цього Кодексу, і якщо суддя вважає, що така особа може вчинити нові діяння, що передбачені цим Кодексом як умисні злочини.

КК Данії визначає, що тільки діяння, карані у відповідності з законом або з повністю прирівняними до нього актами тягнуть покарання. Крім того, в КК Данії міститься норма, відповідно до якої діяння, яке зазвичай карається, не повинно тягти покарання, якщо воно було необхідним для запобігання загрози шкоди особі чи майну і якщо це діяння може бути розцінене тільки як відносно незначне (§ 14). Це – щось середнє між крайньою необхідністю і малозначністю.

Вважаємо за необхідне перейти до аналізу КК зарубіжних держав, в яких передбачено формальне поняття злочину та дослідити їх особливості.

Розпочнемо з того, як в кримінальному законодавстві цих держав визначається кримінальна протиправність. Так, в КК Латвійської республіки, Грузії, Китайської Народної Республіки та в Законі про ісламські кримінальні покарання Ісламської Республіки Іран йдеться про те, що злочинним визнається діяння, передбачене або яке підлягає покаранню за цим Кодексом. Щодо КК Естонської республіки, то в ньому злочином визнається діяння, передбачене цим Кодексом або іншим законом. В свою чергу, КК Республіки Польща забороненим діянням визнає поведінку, що характеризується ознаками, передбаченими у кримінальному законі. В КК Іспанії та в КК Бельгії мова йде про діяння, карані законом. В Законі про кримінальне право Ізраїлю йдеться про те, що немає злочину і нема покарання за нього, за виключенням того, коли вони встановлені в законі або згідно з законом. КК Швеції злочином визнає діяння, визначене цим Кодексом або іншим законом чи статутом. КК Австралії злочинами проти законів Австралійського Союзу визнає тільки такі злочини, які передбачені безпосередньо або на основі норм даного Кодексу або будь-якого іншого Акта. Щодо кримінального законодавства Норвегії, то воно злочинами визнає кримінально карані діяння, що розглядаються у другій частині цього Закону. Але, при умові, якщо не встановле-

но інше, те саме стосується кримінально караних діянь, які розглядаються в інших законах, якщо вони можуть привести до тюремного ув'язнення на строк понад 3 місяці, утримання під вартою на строк понад 6 місяців або звільненням з офіційної служби в якості основного покарання. В свою чергу, КК Федеративної Республіки Німеччини також ставить злочинність діяння в залежність від виду та розміру покарання (злочинами є протиправні діяння, за вчинення яких в якості мінімального покарання передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не менше одного року і більш суворе покарання). Віднесення того чи іншого діяння до категорії злочинів залежить від виду та розміру покарання також і в КК Австрії (злочином є умисне діяння, яке карається довічним позбавленням волі або позбавленням волі на строк більше трьох років). Відповідно до Модельного кримінального кодексу США, злочином визнається посягання, визначене цим Кодексом або яким-небудь іншим статутом цього штату, якщо за нього може бути винесено вирок до смертної кари або до тюремного ув'язнення. В КК штату Техас посяганням є поведінка, яка визнається як посягання статутом, ордонансом місцевого органу влади, наказом суду окружних уповноважених або нормою, санкціонованою статутом і законно прийнятою до виконання на основі статуту. За КК штату Нью-Йорк посягання означає поведінку, за яку покарання тюремним ув'язненням на строк або штрафом передбачено будь-якою нормою цього штату або взагалі будь-якою нормою права, місцевим правом або ордонансом органу політичної влади даного штату або будь-яким наказом, правилом або інструкцією, які прийняті якою-небудь урядовою установою у відповідності з наданими їм для цього повноваженнями [28, с. 100].

Тобто діяння визнається злочином за наявності вказівки на джерело кримінального права або на вид та розмір покарання, що передбачений за вчинення певного діяння чи одночасного поєднання цих двох умов.

Крім цього, той факт, що та чи інша ознака злочинного діяння не знайшла прямого відображення у його дефініції ще зовсім не означає її відсутності як такої. КК Латвійської республіки, Грузії, Австрії, Республіки Польща, Швеції та Китайської Народної Республіки незважаючи на те, що дають

формальне розуміння злочину, паралельно містять норму про малозначне діяння, яка втілює в собі суспільну небезпеку.

Так, в КК Грузії закріплене поняття малозначного діяння аналогічне з КК України. В КК Латвійської республіки норма про малозначне діяння (подібно до КК Республіки Білорусь) полягає в тому, що малозначним визнається злочинне діяння, яке містить ознаки діяння, передбаченого цим законом, але яким не заподіяна така шкода, щоб було необхідно призначити кримінальне покарання (ч. 1 ст. 58).

Нетрадиційний підхід використано в КК Австрії, оскільки малозначність діяння залежить не лише від наслідків, а й від виду та розміру покарання. Так, відповідно до § 42 КК Австрії, якщо переслідуване відповідним органом діяння карається тільки грошовим штрафом, позбавленням волі на строк не більше трьох років або позбавленням волі на той же строк і грошовим штрафом одночасно, то діяння не підлягають покаранню якщо воно не спричинило жодних наслідків або ці наслідки були незначними, тому що виконавець злочину серйозно потурбувався про те, щоб наслідки діяння в загальному були усунені, виправлені або компенсовані іншим чином. Тобто це є норма про малозначне діяння, але за КК Австрії, на відміну від КК України, воно є підставою для звільнення від покарання.

КК Республіки Польща, при визначенні малозначного діяння, замінив поняття «суспільна небезпека» на «суспільну шкідливість». На думку Н.Ф. Кузнецової, неважко помітити, що ці поняття по суті – синоніми [45, с. 4]. За КК Польщі, при оцінці суспільної шкідливості діяння суд бере до уваги вид і характер порушеного блага, розміри заподіяної або можливої шкоди, спосіб і обставини вчинення діяння, значимість порушених винним обов'язків, так само як ступінь вини, мотивацію винного, вид порушених правил обережності і ступінь їх порушення.

Відповідно до КК Швеції покарання за готування або змову не повинно призначатися, якщо небезпека закінченого злочину була невеликою. Покарання за співучасть у злочині не повинно бути призначено в малозначних випадках (ст. 5 Глави 23). Крім того, у деяких статтях умовної Осо-

бливої частини цього КК існують норми, відповідно до яких покарання не повинно призначатися, якщо той чи інший злочин є малозначним. Щодо суспільної небезпеки, то її шведський законодавець визначає через поняття кримінальної значимості злочину, при визначенні якої особлива увага має бути звернена на те, яка шкода, збитки чи небезпека були заподіяні злочинним діянням, що обвинувачений усвідомлював або повинен був усвідомлювати і які цілі або мотиви у нього були (ч. 2 ст. 1 Глави 29).

КК Китайської Народної Республіки передбачено, що явно малозначні, не небезпечні діяння не можуть бути визнані злочином (ст. 13).

Крім цього, проаналізувавши положення як Загальної, так і Особливої частин законів про кримінальну відповідальність окремих зарубіжних держав, в яких відсутнє законодавчо закріплене поняття злочину, можна прослідкувати формальне розуміння злочину.

Так, відповідно до ст. 111-2 КК Франції закон визначає злочини і проступки та встановлює покарання, що застосовуються до їх виконавців. За КК Швейцарії, карається лише той, хто вчиняє діяння, яке точно заборонене законом під загрозою покарання (ст. 1). КК Туреччини передбачає, що ніхто не може бути покараний за діяння, яке законом не визнано правопорушенням. Ніхто не може підлягати покаранням, крім тих, які передбачені законом. Правопорушеннями є злочини або проступки (ст. 1). Згідно з ст. 1 КК Республіки Корея злочинність і караність діяння повинні бути встановлені законом, що передує в часі вчиненню цього діяння. В ст. 2 КК Таїланду до особи застосовується кримінальне покарання тільки у випадку, якщо діяння, вчинене даною особою, є злочинним і караним на момент вчинення даного діяння, а покарання, що застосовується до злочинця, передбачено діючим кримінальним законом.

В результаті порівняльно-правового аналізу кримінального законодавства зарубіжних держав, можна зробити наступні **висновки**:

1) в КК цілого ряду держав поняття злочину взагалі відсутнє. Проте, з аналізу положень як Загальної, так і Особливої частин законів про кримінальну відповідальність окремих із них можна

прослідкувати формальне чи формально-матеріальне розуміння злочину;

2) чисто матеріальне поняття злочину ми не зустріли у жодному з досліджених кримінальних законів. На нашу думку, це пов'язано з тим, що воно загрожує небезпекою свавілля з боку суду, порушує принцип законності, не забезпечує єдність судової практики, допускає аналогію і цим самим порушує права громадян;

3) більшість досліджених КК зарубіжних держав схильні до формального розуміння поняття злочину. Наявність в законодавстві формального поняття злочину має певне позитивне значення, оскільки створює перешкоди для порушення принципу законності, але воно не розкриває суть злочину як соціального явища; втрачається його анти суспільна сутність; стає незрозумілим, чому законодавець вирішив криміналізувати те чи інше діяння, чим керувався той, хто застосовує закон, звільняючи особу, яка вчинила мало значне, але формально злочинне діяння, від покарання. Тобто, виникає необхідність того, щоб діяння було «справді» протиправним, а не щоб протиправність носила виключно формальний характер, в результаті чого до кримінальної відповідальності притягаються особи, які вчинили діяння, що є злочином лише за зовнішніми ознаками. Для уникнення цього, окремі зарубіжні держави, незважаючи на відсутність у них вказівки на суспільну небезпечність як обов'язкову ознаку злочину, закріпили в кримінальному законі норму про малозначне діяння;

4) український законодавець обрав «золоту середину» – формально-матеріальне поняття злочину. Таким шляхом пішли й законодавці окремих зарубіжних держав. Проте, в деяких з них поняття

«суспільна небезпека» замінене поняттями «небезпека» або «суспільна шкідливість»;

5) заміна поняття суспільної небезпеки шкідливістю не вносить ясність для правозастосовних органів. З цього приводу, вартим уваги є досвід Республіки Польща, яка в КК передбачає обставини, які суд повинен брати до уваги при оцінці суспільної шкідливості діяння. Але, на наш погляд, цю норму не варто запозичувати, оскільки необхідно такі обставини визначити в Постанові Пленуму Верховного Суду України, що забезпечить єдність судової практики і водночас не загромождаватиме кримінальний закон роз'яснювальними нормами. Лише тоді це поняття не буде таким абстрактним і стане придатним для застосування на практиці.

Крім того, для характеристики суспільної небезпеки злочинного діяння, безумовно, має значення об'єктивна шкода, яка завдається суспільним відносинам. Однак було б неправильно стверджувати, що суспільна небезпека того чи іншого злочину зводиться тільки до цього. При посяганні з непридатними знаряддями чи на непридатний об'єкт, наприклад, як правило, не завдає ніякої об'єктивної шкоди, тим не менше такі діяння суб'єкта злочину становлять реальну суспільну небезпеку, і тому винні особи несуть за це відповідальність.

Враховуючи ці обставини, можна підсумувати, що остаточна відмова від матеріального розуміння поняття злочину виключає в злочині головне – його шкідливість для охоронюваних інтересів.

Отже, проаналізувавши КК зарубіжних держав, які передбачають формально-матеріальне визначення поняття злочину, можна зробити висновок, що ми не виявили норм, які можна імплементувати в національне кримінальне законодавство.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Уголовный кодекс Голландии / [науч. ред. докт. юрид. наук, заслуженный деятель науки РФ, проф. Б. В. Волженкин; пер. с англ. И. В. Мироновой]. – 2-е изд. – СПб : Юридический центр Пресс, 2001. – 510 с.
2. Уголовный кодекс Республики Сербия / [науч. редактирование и предисловие д-ра юрид. наук, проф. Ю. А. Кашубы; перевод с английского С. Карибова. – СПб : Юридический центр Пресс, 2009. – 268 с.
3. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино / [науч. ред., вступ. статья вице-президента Восточно-Европейского отделения Международной академии наук Республики Сан-Марино, профессора Московского института МВД РФ, докт. юрид. наук С. В. Максимова; перевод с итальянского В. Г. Максимова]. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2002. – 253 с.
4. Уголовный кодекс Франции / [науч. редактирование канд. юрид. наук, доц. Л. В. Головки, канд. юрид. наук, доц. Н. Е. Крыловой; перевод с французского и предисловие канд. юрид. наук, доц. Н. Е. Крыловой]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2002. – 650 с.
5. Уголовный кодекс Дании / [научное редактирование и предисловие С. С. Беляева, канд. юрид. наук (МГУ им. М. В. Ломоносова); перевод с датского и английского канд. юрид. наук С. С. Беляева, А. Н. Рычевой]. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. – 230 с.
6. Уголовный кодекс Швейцарии / [научное редактирование, предисловие и перевод с немецкого канд. юрид. наук А. В. Серебренниковой]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2002. – 350 с.
7. Уголовный кодекс Республики Албании от 27 января 1995 года (состоянием на 26 ноября 2011 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ugolovnykodeks.ru/2011/11/ugolovnyj-kodeks-albanii/>
8. Уголовный кодекс Аргентины / [науч. редактирование и вступительная статья докт. юрид. наук, профессора Ю. В. Голика; перевод с испанского Л. Д. Ройзенгурта]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2003. – 240 с.
9. Уголовный кодекс Японии / [науч. редактирование и предисловие докт. юрид. наук, проф. А. И. Коробеева]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2002. – 226 с.
10. Уголовный кодекс Турции / [предисловие канд. юрид. наук, доц. Н. Сафарова и докт. права Х. Аджара; науч. ред. и перевод с турецкого Н. Сафарова и Х. Бабаева]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2003. – 374 с.
11. Уголовный кодекс Республики Корея / [науч. редактирование и предисловие докт. юрид. наук, профессора А. И. Коробеева; перевод с корейского канд. филол. наук В. В. Верхоляка]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2004. – 240 с.
12. Уголовный кодекс Таиланда / [науч. редактирование и предисловие докт. юрид. наук, проф. А. И. Коробеева, докт. юрид. наук, проф. Ю. В. Голика]. – М. : Юридический центр Пресс, 2005. – 200 с.
13. Звід законів США [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.law.cornell.edu/uscode/text/18>
14. олик Ю. В. Вступительная статья // Уголовный кодекс Аргентины. – СПб : Юридический центр Пресс, 2003. – С. 14–25.
15. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія / М. І. Хавронюк. – К. : Юрисконсульт, 2006. – 1048 с.
16. 16. Уголовный кодекс Латвийской республики от 8 июля 1998 года (состоянием на 8 февраля 2007 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243424>
17. Уголовный кодекс Грузии / [науч. ред. З. К. Бигвава; вступ. статья к.ю.н., доц. В. И. Михайлова; обзорн. статья проф. О. Гамквелидзе; перевод с грузинского И. Мериджанашвили]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2002. – 409 с.
18. Уголовный кодекс Эстонской республики / [науч. ред. и перевод с эстонского В. В. Запелова; вступ. статья канд. юрид. наук, доц. СПбГУ Н. И. Мацнева]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2001. – 262 с.
19. Уголовный кодекс Австрии / [науч. ред. и вступ. статья докт. юрид. наук, проф. С. В. Милукова; предисловие Генерального прокурора Австрии, доктора Эрнста Ойгена Фабрици; перевод с немецкого Л. С. Вихровой]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2004. – 352 с.
20. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии / [науч. ред. и вступ. статья докт. юрид. наук, профессора Д. А. Шестакова; предисловие доктора права Г.-Г. Йешека; перевод с немецкого Н. С. Рачковой]. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2003. – 524 с.
21. Уголовный кодекс Республики Польша / [пер. с польск. Барилевич Д. А. и др.; адапт. пер. и науч. ред. Э. А. Саркисова, А. И. Лукашов; под. общ. ред. Н. Ф. Кузнецовой]. – Мн. : Тесей, 1998. – 128 с.
22. Уголовный кодекс Испании / [под. ред. и с предисловием профессора Н. Ф. Кузнецовой и профессора Ф. М. Решетникова]. – М. : ЗЕРЦАЛО, 1998. – 218 с.
23. Уголовный кодекс Бельгии / [науч. ред. и предисловие канд. юрид. наук, доц. Н. И. Мацнева; перевод с фр. канд. юрид. наук Г. И. Мачковского]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2004. – 561 с.
24. Уголовный кодекс Швеции / [науч. ред. проф. Н. Ф. Кузнецова и канд. юрид. наук С. С. Беляев; перевод на русский язык С. С. Беляева]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2001. – 320 с.

25. Уголовный кодекс Китайской Народной Республики / [под ред. проф. А. И. Коробеева ; пер. с китайского Д. В. Вичикова]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2001. – 303 с.
26. Уголовный кодекс Австралии 1995 г. / [науч. редактирование и предисловие проф. И. Д. Козочкина, Е. Н. Трикоз ; перевод с англ. Е. Н. Трикоз]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2002. – 388 с.
27. Уголовный кодекс штату Техас / [науч. редактирование и предисловие проф. И. Д. Козочкина ; перевод с англ. Д. Г. Осипова, И. Д. Козочкина]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2006. – 576 с.
28. Уголовное законодательство зарубежных стран (Англии, США, Франции, Германии, Японии) // Сборник законодательных материалов / [под ред. И. Д. Козочкина]. – М. : Зерцало, 1998. – 352 с.
29. Закон об исламских уголовных наказаниях Исламской Республики Иран / [научное редактирование А. И. Ахани ; предисловие заместителя Председателя Государственной Думы РФ Ю. Н. Волкова ; перевод с персидского М. С. Пелевина]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2008. – 343 с.
30. Закон об уголовном праве Израиля / [предисл., пер. с иврита: магистр права (LL.M) М. Дорфман ; науч. ред. канд. юрид. наук Н. И. Мацнев]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2005. – 412 с.
31. Уголовное законодательство Норвегии / [науч. ред. и вступ. статья проф. Ю. В. Голика ; перевод с норвежского А. В. Жмени]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2003. – 375 с.
32. Примерный уголовный кодекс США (состоянием на 22 марта 2007 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1250258>
33. Уголовный кодекс Российской Федерации. – М. : ТАНДЕМ ; ЭКМОС, 2001. – 112 с.
34. Уголовный кодекс Республики Беларусь : принят Палатой представителей 2 июня 1999 года : одобрен Советом Республики 24 июня 1999 года / [предисловие проф. Б. В. Волженкина ; обзорная статья А. В. Баркова]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2001. – 474 с.
35. Уголовный кодекс Кыргызской Республики : принят Законодательным собранием Жогорку Кенеша Кыргызской Республики 18 сентября 1997 г. (в редакции Законов Кыргызской Республики от 21 сентября 1998 г. № 124, 9 декабря 1999 г. № 141, 23 июля 2001 г. № 77, 19 ноября 2001 г. № 92, 12 марта 2002 г. № 36) / [предисловие канд. юрид. наук, зам. прокурора Санкт-Петербурга А. П. Стуканова, канд. юрид. наук, зам. начальника управления прокуратуры С.-Петербурга П. Ю. Константинова]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2002. – 352 с.
36. Уголовный кодекс Республики Армения / [науч. ред. докт. юрид. наук Е. Р. Азаряна, канд. юрид. наук Н. И. Мацнева ; предисловие докт. юрид. наук Е. Р. Азаряна ; перевод с армянского проф. Р. З. Авакяна]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2004. – 450 с.
37. Уголовный кодекс Литовской республики от 26 сентября 2000 года (состоянием на 12 февраля 2007 года) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1243877>
38. Уголовный кодекс Республики Таджикистан : принят Законом Республики Таджикистан от 21 мая 1998 года «О принятии Уголовного кодекса Республики Таджикистан» : введен в действие 1 сентября 1998 года Постановлением Парламента Таджикистана / [предисловие А. В. Федорова]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2001. – 410 с.
39. Уголовный кодекс Республики Болгария / [ред. кол.: А. И. Лукашов (науч. ред.) и др. ; пер. с болг. Д. В. Милушев, А. И. Лукашов ; вступ. ст. Й. И. Айдаров]. – Мн. : Тесей, 2000. – 192 с.
40. Уголовный кодекс Республики Молдова / [вступ. статья канд. юрид. наук А.И. Лукашова]. – СПб : Юридический центр Пресс, 2003. – 408 с.
41. Фефелов П. А. Общественная опасность преступного деяния / П. А. Фефелов // Советское государство и право. – 1977. – № 5. – С. 135–138.
42. Лукашов А. И. Вступительная статья / Уголовный кодекс Республики Молдова. – СПб : Юридический центр Пресс, 2003. – С. 11–110.
43. Хавронюк М. І . Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / М. І. Хавронюк. – К. : Істина, 2004. – 504 с.
44. Максимов С. В. Вступительная статья / Уголовный кодекс Республики Сан-Марино. – СПб : Юридический центр Пресс, 2002. – С. 11–26.
45. Кузнецова Н. Ф. Предисловие / Уголовный кодекс Республики Польша – Мн. : Тесей, 1998. – С. 3–6.